

Geografiya darslarida o'quvchilar hamkorligini rivojlantirishga qaratilgan interfaol metodlarning didaktik imkoniyatlari

S.R.Jo'raboyeva

B.Sh.Soxibov

Ilmiy rahbar: D.D.Juraxujayev

Samarqand davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada geografiya darslarida o'quvchilar hamkorligini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik va didaktik imkoniyatlari tahlil qilingan. Xususan, kichik guruhlarda ishlash va debat metodlarining o'quvchilarda kommunikativ, ijtimoiy, tanqidiy va analitik fikrlash kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Ushbu metodlarning geografik bilimlarni chuqur o'zlashtirish, jamoaviy faoliyatni tashkil etish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga yo'naltirishdagi o'zini ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, geografiya ta'limi, hamkorlik, tanqidiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya, jamoaviy faoliyat, didaktik yondashuv, ta'lim texnologiyalari

Didactic possibilities of interactive methods aimed at developing student cooperation in geography lessons

S.R.Juraboyeva

B.Sh.Sokhibov

Scientific supervisor: D.D.Jurakhujayev

Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the pedagogical and didactic possibilities of using interactive methods to develop student cooperation in geography lessons. In particular, the importance of working in small groups and debate methods in the formation of communicative, social, critical and analytical thinking competencies in students is highlighted. The role of these methods in the in-depth mastery of geographical knowledge, organizing collective activity, analyzing problem situations, and directing students to independent thinking is scientifically and pedagogically justified.

Keywords: interactive methods, geography education, cooperation, critical thinking, communicative competence, collective activity, didactic approach, educational technologies

Kirish. Zamonaviy pedagogika nazariyasida o'quv jarayonini samarali tashkil etishning asosiy sharti sifatida o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va ayniqsa hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi alohida o'rin egallaydi. Geografiya fani mazmunan murakkab, tizimli va tahliliy fikrlashni talab qiladigan fan bo'lib, uni o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish nafaqat bilimlarni chuqur o'zlashtirishga, balki o'quvchilar o'rtasida samarali muloqot va hamkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi [7]. Shu nuqtayi nazardan, interfaol metodlar orasida ayniqsa kichik guruhlarda ishlash va debat metodlari o'zining didaktik samaradorligi bilan ajralib turadi.

Asosiy qism. Kichik guruhlarda ishlash metodi o'quvchilarni birgalikda bilim olish jarayoniga jalb etuvchi, ular o'rtasida o'zaro bog'liqlik va mas'uliyatni shakllantiruvchi interfaol metodlardan biri hisoblanadi [3]. Ushbu metodning nazariy asosida sotsial-konstruktivistik yondashuv yotadi, unga ko'ra bilim individual emas, balki ijtimoiy hamkorlik jarayonida shakllanadi. Geografiya darslarida bu metod ayniqsa samarali qo'llaniladi, chunki ko'plab mavzular tahlil, taqqoslash va muhokamani talab qiladi.

Amaliy jihatdan qaralganda, kichik guruhlarda ishlash jarayoni muayyan didaktik struktura asosida tashkil etiladi. Dars boshida o'qituvchi muammoni yoki topshiriqni aniqlashtiradi, so'ng o'quvchilarni kichik guruhlarga ajratadi va har bir guruhga aniq vazifa yuklaydi. Keyingi bosqichda o'quvchilar o'zaro muloqot orqali masalani hal etadi, fikr almashadi va umumiy qarorga keladi. Yakuniy bosqichda esa guruh natijalari taqdim etilib, umumiy xulosa shakllantiriladi [5].

Mazkur jarayonni quyidagi konseptual model orqali tasvirlash mumkin:

1-rasm. Kichik guruhlarda ishlash metodi modeli.

Geografiya fanidan misol sifatida "Materiklar tabiiy resurslarini taqqoslash" mavzusini olish mumkin. Har bir guruh alohida materikni o'rganadi va uning tabiiy resurslarini tahlil qiladi. So'ngra guruhlar o'z natijalarini taqdim etib, umumiy xulosaga keladi. Bu jarayon o'quvchilarda nafaqat bilim, balki tahliliy fikrlash, muloqot va o'zaro hurmat ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Kichik guruhlarda ishlash metodining samaradorligi shundaki, u har bir o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb etadi. An'anaviy darslardan farqli ravishda, bu metodda o'quvchi bilimni tayyor holda olmaydi, balki uni o'z faoliyati orqali egallaydi [1, 4]. Shu bilan birga, guruh ichidagi rollarning taqsimlanishi (masalan, yetakchi, kotib, taqdimotchi) o'quvchilarda mas'uliyat hissini shakllantiradi.

Debat metodi o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, ularni dalillar asosida fikr yuritishga o'rgatish hamda muammolarga turli nuqtayi nazardan yondashish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan interfaol metod hisoblanadi. Ushbu metod geografiya darslarida ayniqsa dolzarb bo'lib, global muammolarni o'rganishda keng qo'llaniladi.

Debat metodining mohiyati qarama-qarshi fikrlarni ilmiy asosda himoya qilishdan iborat. O'quvchilar ikki guruhga bo'linadi va ularga muayyan pozitsiya beriladi. Har bir guruh o'z nuqtayi nazarini dalillar bilan asoslaydi, raqib guruh fikrlarini tahlil qiladi va ularga qarshi argumentlar keltiradi [2, 6]. Bu jarayon o'quvchilarda analitik fikrlash, nutq madaniyati va mantiqiy asoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Debat metodining didaktik modeli quyidagicha ifodalanadi:

2-rasm. Debat metodining didaktik modeli.

Geografiya fanida "Sanoatlashtirish ekologiyaga ijobiy ta'sir qiladimi yoki salbiy?" kabi savollar asosida debat tashkil etish mumkin. Bu jarayonda o'quvchilar nafaqat mavzuni chuqur o'rganadi, balki turli qarashlarni solishtirish orqali muammoni kompleks tushunishga erishadi [8, 9].

Debat metodining muhim jihati shundaki, u o'quvchini passiv tinglovchidan faol muhokama ishtirokchisiga aylantiradi. O'quvchilar o'z fikrini asoslashga, boshqalarning fikrini tinglashga va hurmat qilishga o'rganadi. Natijada dars jarayonida sog'lom intellektual muhit shakllanadi.

Kichik guruhlarda ishlash va debat metodlari o'zining umumiy jihatlariga ega bo'lsa-da, didaktik maqsad va natijalari nuqtayi nazaridan ma'lum farqlarga ega. Kichik guruhlarda ishlash ko'proq hamkorlik va birgalikda muammoni hal qilishga

qaratilgan bo'lsa, debat metodi qarama-qarshi fikrlarni tahlil qilish va himoya qilishga yo'naltirilgan. Birinchisi integrativ fikrlashni rivojlantirsa, ikkinchisi tanqidiy va analitik fikrlashni shakllantiradi.

Ushbu ikki metodni uyg'unlashtirib qo'llash geografiya darslarining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, dastlab kichik guruhlarda muammo tahlil qilinib, keyinchalik o'sha muammo asosida debat tashkil etilishi mumkin. Bu esa o'quvchilarning bilimini mustahkamlash bilan birga, ularni chuqurroq fikrlashga undaydi.

Xulosa. Geografiya darslarida o'quvchilar hamkorligini rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik guruhlarda ishlash va debat metodlaridan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ, ijtimoiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularning geografik bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Ushbu metodlar o'quvchilarni faol ta'lim jarayoniga jalb etib, jamoada ishlash, fikr almashish va muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish kompetensiyalarini shakllantiradi. Shuningdek, kichik guruhlar va debat metodlarini uyg'unlashtirib qo'llash geografiya darslarining samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish uchun qulay pedagogik sharoit yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baker M. J. Collaboration in collaborative learning //Interaction studies. – 2015. – T. 16. – №. 3. – С. 451-473.
2. Fournier E. J. World regional geography and problem-based learning: using collaborative learning groups in an introductory-level world geography course //The Journal of General Education. – 2002. – T. 51. – №. 4. – С. 293-305.
3. Juraxujayev D. D. et al. Geografiya darslarini tashkil etishda Finlandiya ta'lim tizimini qo'llash //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-1 (121). – С. 183-187.
4. Журахужайев Д. Роль проблемного обучения в формировании современных навыков у учащихся //Предпринимательства и педагогика. – 2023. – Т. 5. – №. 4. – С. 127-134.
5. Juraxujayev D. D. Muammoga asoslangan o'qitishni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari //O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Namangan davlat universiteti Geografiya kafedrasini. – 2023. – С. 382.
6. Laal M., Ghodsi S. M. Benefits of collaborative learning //Procedia-social and behavioral sciences. – 2012. – T. 31. – С. 486-490.
7. O'Donnell A. M., Hmelo-Silver C. E. Introduction: What is collaborative learning?: An overview //The international handbook of collaborative learning. – 2013. – С. 1-15.

8. Purwantara S. et al. Teaching the fundamentals of geography to Generation-Z students with collaborative learning in Indonesia //The Geography Teacher. – 2023. – T. 20. – №. 1. – C. 29-34.
9. Reed M., Mitchell B. Using information technologies for collaborative learning in geography: a case study from Canada //Journal of Geography in Higher Education. – 2001. – T. 25. – №. 3. – C. 321-339.